

Lokman hekim öykülerinde çocuk hekimliği bilgileri

Murat Yurdakök

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatri Profesörü

SUMMARY: Yurdakök M. (Department of Pediatrics, Hacettepe University Faculty of Medicine, Ankara, Turkey). Lokman Hekim and pediatrics in his anecdotes. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2003; 46: 153-154.

Lokman Hekim, a myth in Islamic and Turkish Culture, was a medical doctor. Much that is said about him is legendary. The Arabs say that he lived around 1100 B.C., was a coal-black Ethiopian with wooly hair, and the son of Baura, who was a son or a grandson of a sister of Job. Lokman is often confused with Aesop, who was also a Negro, and who, it appears, adapted some of Lokman's fables for his own use. Aesop lived about 500 years after Lokman. He was perhaps most famous for his longevity (the equivalent of seven eagles' life) times, approximately 560 years) and his belief that he found the secret of immortality. He had collected all cures for diseases and the elixir of immortality in a black book. Lokman Hekim met with Death Angel one day on Misis Bridge. The Angel envied him and pushed him, and the black book dropped into the Ceyhan River, in Adana. In Islam his fame equals that of Solomon in the Christian-Jewish world. Mohammed quoted him as an authority and named the thirty-first chapter of the Koran after him. Of Lokman's intimate life all we know is what may be deduced from his proverbs and from anecdotes. In this article three anecdotes related to the tumor releasing effect of wild mint (mentha), etiology of enuresis and difficulties in child health are presented.

Key words: Lokman Hekim, history of pediatrics.

Eski çağlardaki tanrıların birçoğu varlıklarını tek tanrılı dinler ortaya çıktıktan sonra da sürdürmüşlerdir. Bunlardan birisi de tıp tanrılarından birinin, özellikle eski Yunan tıp tanrısı Asklepios'un İslami kimliğe bürünmüş şekli olan Lokmân Hekim'dir.

Lokmân sözcüğü Arapça kökenli olmadığından, Arap kültürüne başka bir yerden girdiği sanılmaktadır. Asur-Akad tanrıları arasında Lakmo (Lakhmu) adında bir tanrı vardır. Babil kaynaklı Yaratılış Destanı olan Enuma Eliş efsanesinde, evrende hiçbir şeyin adlandırılmadığı dönemde yer altı Apsu (erkek) ile yeryüzü tuzlarını simgeleyen Tiamat (dişi)'in karışmasından Lakmu (Sümercesi Lagma) ve Lakamu (Sumercesi Lagama) adı verilen bir çift (erkek ve dişi) yılan meydana gelmiştir. Bunlardan gök tanrısı Anşar ile yeryüzü tanrısı Kişar doğmuştur. Hint kutsal kitaplarında da Lokomo adında bir tanrı vardır. Bunların dışında Lokmân'ın diğer bir adının Lubat olduğu, bunun eski Mısır ve Aramî edebiyatında Ahikar, Bizans'ta Planudes olarak ortaya çıktığı ve bunların hepsinin kaynağının Sümerdeki Ziusudra'ya (Hz. Nuh)

dayandığı ileri sürülmektedir. Lokman'a atfedilen öyküler dolayısıyla Araplar'ın Ezop'u (Aesopos) denilmiştir. Batılı yazarlar Lokman'la ilgili bazı öykülerin sonraki devirlerde Ezop'unkilerden kopya edildiğini öne sürerler.

Tevrat ve İncil'de Lokman Hekim'in adı hiç geçmezken, Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçer (Lokman-31: 12,13). Bu ayetlerde Lokmân oğluna öğüt veren bir filozof kimliğindedir.

İslam kaynaklarında birbirlerinden küçük farklarla verilen bilgilere göre, kısa boylu, yassı burunlu, siyah tenli, kalın dudaklı, taraklı ayaklı, anlayışlı, zeki biri olduğu, Eyle ve Medyen'de yaşadığı, Hz. İbrahim'in dördüncü kuşak neslinden, Hz. Eyyüb'ün kız kardeşinin veya teyzesinin oğlu olduğu; Arap, Nubiyalı, Sudanlı veya Habeş, hürriyetine kavuşmuş bir köle; Nûh Tufanı'ndan kurtulup Yemen Meliki olan biri, Hz. Süleyman'ın meclis arkadaşı olduğu söylenir. Mesleğinin kadılık, marangozluk, terzilik, tüccarlık, yorgancılık, koyun çobanlığı olduğuna; ölümsüz hayat dahil reçetelerini içeren kitabını, kanat darbesiyle Azrail'in Misis nehrine

atmasından sonra seyahate çıktığına; Mısır'da Assuan'da İdris peygamberin mağarasında bir süre itikafa çekildiğine, yedi kartal ömrü kadar (yaklaşık 560 yıl) yaşadığına, sersâmdan (menenjit) öldüğüne; Arap kaynaklarına göre Bağdat veya Remle'de (Filistin), Türk halk inanışlarına göre Tarsus veya Üsküp'te gömülü olduğuna inanılır.

Lokmân'ı bilgeliği yanında hekim olarak da kabul eden eserler, başta Anadolu olmak üzere Müslüman Türk dünyasındaki edebî ve folklorik yayınlardır. Bunun önemli bir nedeni halkın hafızasında hakîm ve hekim sözcüklerinin karıştırılmasıdır. Bilindiği gibi, bilgeliği (hikmeti) seven, bilgelikle (hikmetle) uğraşanlara, yani filozoflara hakîm denirdi. Türk dünyasında doktor anlamına gelen hekim sözcüğü, hakîm sözcüğünden türetilmiştir. Esasında Eski Yunan uygarlığından İslam uygarlığına kadarki dönemde felsefe, içinde tıp da dahil bütün ilimleri toplayan bir ilim idi. Dolayısıyla Alkmeon, Empedokles, Râzî ve İbni Sina gibi birçok filozof, aynı zamanda hekim olarak da tanınmaktadır¹.

Aşağıda Lokman Hekim'e atfedilen öykülerden çocuk hekimliği ile ilişki olan ikisi sunulmuştur².

Tümör tedavisinde yabancı nane

Lokmân'ın oğlu hastalanmış, Lokmân çaresini bulamamış, oğlu ölmüş, hastalığını merak eden Lokmân oğlunun cesedini yararak, midesinden bir ur çıkarmış. Bunu oğlundan bir yadigar olarak cebinde taşımış, bir dere kenarında otururken, oradaki yarpuzlardan (yabancı nane) cebindeki urun eriyerek yok olduğunu görmüş ve nanenin şifalı etkisi o zamandan beri bilinmekteymiş (238/ s.40).

Enürezis

Bir gün adamın biri Lokmân'a "Senin oğlun neden altına işiyor? Madem sen büyük bir hekimsin, neden bunun önüne geçemiyorsun?" demiş. Lokmân Hekim, "Ben oğluma ata binme dediğim ve defalarca ikaz ettiğim halde yine binmeye devam etti. Başa çıkamayacağımı anlayınca, sidiğin nerede gelirse orada atından in ve ihtiyacını gider dedim. Yine sözümü dinlemedi, at üzerinde iken sidiği geldiğinde inat edip işemiyor ve sidik damarları düğümleniyor. Yatağa yattığı zaman altını ıslatıyor (267/ s.45).

Zor doğum

Lokmân Hekim arkadaşlarıyla bir gün bir hamamın önünden geçiyormuş. Hamamdan gebe bir kadın çıkmış. Lokmân yanında bulunan arkadaşlarına, "Yarım saat sonra bu kadın ölecek" demiş. Arkadaşları şaşırılmışlar. Gerçekten yarım saat sonra gebe kadın ölüyor, cenazesini kaldırmak için tellallar bağırmağa başlamışlar. Lokmân Hekim ile arkadaşları kadının evine gitmişler. Lokmân, hastanın karnına çuvaldızı batırır ve biraz sonra kadın canlanır, ayağa kalkar. Lokmân Hekim, kadının ölmediğini söyleyerek, "Hamile hamamda çok fazla kaldığından, çocuğu içerde bunalmış. Bu yüzden anasının ciğerine el atmış. Nefesi kesilen kadın da bayılmış. Çuvaldızı kadının boşluğundan çocuğun eline soktum. Eli acıyan çocuk elini anasının ciğerinden çektiğinden anne rahatlayarak kendine geldi" demiş. Gebe kadınların hamamda fazla kalması doğru değildir (267/ s.46).

KAYNAKLAR

1. Yurdakök M. İslâm'da Çocuk Hekimliği. Ankara: Öztürk Matbaası, 1984: 114-123.
2. Bayat AH. Türk Kültüründe Lokman Hekim. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000.